

פרדס השבוע

הרב דוד שושנה שליט"א

פרשת ויגש
י' טבת תשפ"א

ב.יוסף הצדיק

ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעליו ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו:

ויתן את קלו בבכי וישמעו מצרים וישמעו בית פרעה: ויאמר יוסף אל אחיו אנני יוסף העוֹד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו: ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אנני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה: (מה, א-ד)

כתוב בספר מאור ושמש (חידושים של אחד מגדולי החסידות, ר' קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין מקראקא, על פרשיות התורה):

ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים כו' ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה. ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלקים לפניכם כו' וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה.

ויש לדקדק דרש"י פירוש על גשו נא אלי שהראה להם שהוא מהול מנא לי' לרש"י זאת ומאי דווקא הראה להם סימן זה שהוא מהול הלא היו לו סימנים אחרים היינו במכירה שאמר להם כי מכרתם אותי מצרימה מזאת לא הי' ידע שום אדם זולתם והי' להם סימן מובהק גם שאר סימנים.

ועוד קשה מה זה שאמר להם אשר מכרתם אותי מצרימה מלת מצרימה מיותר הלא זאת נראה שנמכר למצרים הו"ל אשר מכרתם אותי ותו לא גם מה שאמר כי מכרתם אותי הנה מתבת הנה משמע בשביל שמכרו אותו דווקא הנה למצרים ע"כ אל יחר בעיניכם משא"כ באם היו מכרוהו לזולת מצרים וצריכים זאת להבין גם מה שאמר וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ וכי כן בשבילם לבד היתה זאת לטובה הלא בשביל כל העולם כולו שוה לטובה היתה זאת כדי להחיותם ברעב ומה אמר דווקא לפניכם גם מה שאמר לפליטה גדולה נראה כמיותר.

ונראה לי לפרש כי גדולים מעשי אלהינו בסבבו סיבובים לבני אדם בפרט לישראל עם קדושו והכל הוא לטובה אות מאת ית"ש לבני ישראל אך מחמת טחות עיניהם בראות שכל הסובבים הוא לטובה כי נראה כדבר הפוכו וכשהש"ית הוא מוציא מכח אל הפועל אז נראה בעליל שתמיד עיני ה' לנו וה' דורש אותנו לטובה והנה זאת ידוע מספרים הקדושים שעיקר גלות מצרים היתה בשביל להעלות הניצוצים הקדושים שנבלעו ונבלעו בארץ מצרים שהוא דבר והפוכו במקום אבי אבות הטומאה שהמה שטופי זמה מאד כידוע והי' ע"י שאדם הראשון פירש מאשתו ק"ל שנה ונבלע בארץ מצרים ועיקר גלות מצרים הי' להעלות אותם הניצוצות למקום שרשם לקדושה עילאה ולעשות אותה כמצולה שאין בה דגים היינו שלא להשאיר בה שום ניצוץ קדושה במקום הטומאה וכן עשו ואז נגאלו.

והתיקון הלו לא הי' יכול להיות כ"כ בשאר ארצות כמו בארץ מצרים כי הוא קרוי ערות הארץ והמה שטופי זמה לכן שם הי' יוכל להיות תשובת המשקל על ניצוצים הקדושים בזה שהי' גדורים מערוה וזהו שאמרו חז"ל בזכות שלשה דברים נגאלו אבותינו ממצרים ואחד מהם הוא שלא שינו את לשונם והיינו שהיו גדורים מערוה כי ברית הלשון מכוון לברית המעור והיינו תיקון אות ברית קודש.

לכך הוכרחו דווקא לגלות מצרים לתקן את אות ברית קודש והוא תשובות המשקל באותו מקום השטופי זמה שם יוכל להיות התיקון להעלות

א. צום י' בטבת

ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר: בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם בעצם היום הזה: (יחזקאל כד, א-ב).

כותב האבודרהם (תעניות, סדר תפלת תעניות):

וחלוק יש ביניהם שארבעת הצומות הם נדחין לפעמים כשחלו בשבת חוץ מ'י' בטבת שאינו חל לעולם בשבת אבל הוא חל לפעמים ביום ששי ומתענין בו ביום ואפי' היה חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר מפני שנא' בו בעצם היום הזה כמו ביום הכפורים ושאר הצומות אינן חלין לעולם ביום ששי.

ועוד כי י"ג באדר שחל להיות בשבת מקדימין ומתענין בחמשי שהוא י"א. כי לא היו יכולין לדחותו ליום ראשון שלאחר השבת מפני שהוא יום פורים וגם ביום ששי לא היו יכולין להתענו' בעבור הסליחות והתחנונים שמרבים לומר בתענית ולא נכון לעשות כן בערב שבת שלא יוכלו לטרוח להכין לשבת זה הטעם מצאתי בתשובות הגאונים. ושאר הצומות כשחלין בשבת ואפי' ט' באב דוחין אותם לאחר השבת.

ומובא בב"י (ס' תקנ):

וה"ר דוד אבודרהם כתב בהלכות תענית ש"י בטבת הוא משונה משאר תעניות שאם היה חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו בעצם היום הזה כמו בי"ה ולא ידעתי מנין לו זה וכי עוד די' בטבת חל לפעמים בששי ומתענין בו ביום ושאר צומות לעולם אין חלים בששי.

ומסביר החתם סופר בספרו תורת משה (ויקרא, פ' שקלים):

וכתיב באבודרהם דאם אפשר היה שחל להיות יו"ד טבת בשבת, היו צריכים להתענות בשבת יען שכתוב בו כתב לך את עצם היום הזה עיצומו של יום, כמו ביהכ"פ כתיב בעצם היום הזה.

ויש להבין הלא יו"ד טבת לא היה רק התחלת מצור העיר ועד שתי שנים ומחצה לא נחרבה וקשה חורבנה מסתמא מן התחלת המצור, ולמה ט' באב אין דוחה שבת? ועיין בעירובין בענין ט"ב שחל בע"ש אין משלימין ויו"ד טבת בע"ש משלימין, והיה דוחה שבת.

ונראה לבאר דהנה הטעם שקבעו תענית על מצור ההיא הלא היתה ירושלים כמה פעמים במצור בימי פרעה וכדומה, רק הטעם הוא דמה שהיתה העיר בטרדת המצור שתי שנים ומחצה זו מחמת שבאותו יום שסמך מלך בבל למטה על ירושלים כמו כן ישבו ב"ד שלמעלה אלו ממיימנים אלו משמאילים עד שגברו המשמאילים ונחרב הבית.

והנה אין לך שנה שאין קללתה מרובה מחברתה, וכל דור שלא נבנה בהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, נמצא שבכל שנה ושנה נתחדש חורבן חדש.

וזהו בכל פעם כשמגיע אותו יום של עשרה בטבת, שהתחיל אז למעלה משפט החורבן, כמו כן בכל דור ודור יושבין ב"ד שלמעלה וגוררין החורבן של כל שנה ושנה. ודבר זה מרומז קצת בספר הקרנים עיין בפירושו הנקרא דן ידין בענין חודש טבת.

וידוע דעל צרה שעברה כמו יום שמת בו אוא"מ אין אנו מתענין בשבת אבל תענית חלום מותר להתענות, דבשביל עונג שיש לו שמבטל צרה העתידה לבוא עליו לא העונה הוא. הילכך תענית ט' באב, דזהו רק על צרה שעברה לא דחו שבת, אבל תענית י' טבת זהו על בטל צרה העתידה עונג הוא, והיה דחי שבת.

מותאם ונערך עם השלמת מקורות ע"י בנו יונתן יוסף, מתוך שיחתו השבועית של הרב בצרפתית.

לקבלת השיחה ב M או ב WhatsApp : A0583245820@gmail.com או באתרים לדעת ודרשו

הניצוצות הקדושות שנפלו באותן ק"ל שנה ולא הי' דבר נקל הוא זה לתקן דבר זה עד שרשו ולא הי' באפשרי ביד בני ישראל להעלות כך כל הניצוצים הקדושים לכך הי' הקב"ה מסבב סיבובים במכירת יוסף דווקא שהוא סוד צדיק שומר הברית ודווקא למצרים שהוא דבר והיפוכו אבי אבות הטומאה ערות הארץ שטופי זמה ושם ניסהו הקב"ה אותו באשת פוטיפר ועמד בניסיון ולא פגם את אות ברית קודש וזאת בלתי אפשרי הי' באיזה משאר האחים כי אולי לא יעמדו בניסיונם ודווקא יוסף הצדיק שהוא סוד צדיק שומר הברית הוא יכול לעמוד בניסיון זה בשמירת הברית והוא המשיך דבר זה למצרים שהתחיל לתקן שם תיקון הברית מפגימת אדה"ר.

ומעשה אבות סימן לבנים שבעקבותיו דרכו אח"כ בני ישראל בארץ מצרים בגדירת הערוה שגדרו עצמם ועשו התיקון הזה בשלימות בתיקון שמירת הברית והעלו כל הניצוצים עד שעשאו כמצולה שאין בה דגים וזולת יוסף שהמשיך זאת לא היה כח ביד בני ישראל למשוך ולתקן זאת רק ע"י המשכת יוסף הצדיק היו יוכלו אח"כ בני ישראל לתקן זאת עד שרשו והיו יכולים להעל ממצרים והי' הגאולה ע"י יוסף ע"י שהתחיל להמשיך דבר זה וזהו שאיתא במדרש ע"פ הים ראה ויגוס ארונו של יוסף ראה כו' ומשם בארה ביאור הפסוקים שלפנינו ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי היינו שהראה להם שהוא מהול היינו שהראה להם שלא פגם את אות ברית קודש כי עמד בניסיונו ותיקן שמירת הברית במצרים שהוא ערות הארץ כנ"ל בכדי שיוכלו אח"כ בנייהם לדרוך בעקבותיו שיגדירו עצמן מן הערוה כנ"ל כדי לתקן זאת עד שרשו ועל ידי זה יגאלו ויוכל להיות להם הגאולה שלימה.

וזהו שאמר להם אשר מכתם אותי מצרימה דווקא כי במצרים דווקא יוכל להיות התיקון ההוא משא"כ במקום זולתו כאשר פרשתי לעיל. וזהו שאמר להם ואל יחר בעיניכם כי מכתם אותי הנה דייקא הנה למצרים כי מכירתם הי' עושה פעולה זו שיהי' להם אח"כ הגאולה כפי שפרשתי ומהי' היה דבר זה בכדי שיוכל להיות להם הגאולה ודבר זה ההכרחי היה וזהו שאמר להם וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם היינו כי ע"י המשכת דבר זה בתיקון שמירת הברית עי"ז היה יכולת אח"כ בבני ישראל לתקן זאת עד שרשו ולהעלות כל הניצוצים ואז זמן הגאולה באה משא"כ בזולת המשכתו לא היה יכולת בידם לתקן זאת עד שרשו וזהו ולהחיות לכם לפליטה גדולה שיהיה להם פליטה מהגלות ויגאלו גאולת עולם אמן.

ג. אחוה בלי בושה

יוסף ביקש אחוה, כמו שכותב האור החיים (מה, ד):

אני יוסף אחיכם וגו'. טעם שחזר פעם ב' אני יוסף, לצד שראה שלא ענוהו חשש לב' דברים. האחד שפחדו ממנו ולא יכלו להשיב כבושת גנב כי ימצא, והב' שלא האמינוהו שהוא יוסף, לזה אמר כנגד צד היראה שאתם יראים ונבהלתם לא תחושו לדבר כי אני יוסף אחיכם פירוש מתנהג עמכם במדת האחוה וכאלו לא היה הדבר ההוא, גם סמך לומר אחיכם אשר מכתם לומר שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני, וכנגד צד הצדקת הדבר שהוא יוסף אמר להם דבר שבו יצדיקו בסימן מובהק כי הוא זה באומרו אשר מכתם אותי מצרימה ודבר זה לא ידעו אדם ואפילו נביא (ילקוט קמ"ב) אם לא שתאמר ודאי גמור כי הוא זה יוסף.

ועוד כותב האור החיים בהמשך (מה, כו):

ראיתי לתת לב בענין יוסף איך לא חש על צער אביו כמה שנים, והן אמת בימי עבדותו נוכל לומר כי עשה ולא הצליח אלא אחר שעלה לגדולה למה לא כתב אגרת לאביו להפיג צערו כי יודע היה יוסף גודל הפלגת חיבת יעקב בו ויתאבל עליו ימים רבים ולמה לא שלח לבשרו ותגדל עוד הקושיא על ימי הרעב שהיו עוברים ושבים מארץ מצרים לארץ כנען ולא חש על צערו ועוד מי התיר לו אחר שבאו אחיו להאריך לו ימי צרה שלא להודיעו תיכף ומיד.

והן אמת כי למה שנתגלגל בעניינים שגזר הגזר רבים הם שהיו צריכין להיות כן הא' לשלם ליעקב כ"ב שנים שלא שמש אביו וכמו כן היה הוא בצער כ"ב שנים, וגם למספר רד"ו שגזר ה' שיהיו במצרים, וגם לירד יעקב ככבוד גדול מה שלא היה כן אם היה יורד קודם וכמה פרטים שנמשכו, אלא לצד יוסף צריכין לתת טעם לדבר.

ונראה כי טעמו של יוסף טעם לשבח והוא כי מעת רידתו למצרים עד עת בוא דברו יתברך והוציאו מבית האסורים למלוך אין סיפק בידו להודיע

לאביו ואפילו שיונח שהיה סיפק בידו חש על נפשו שידעו אחיו בדבר ולצד בושתם וכלימתם מאביהם ימסרו עצמם עליו לאבדו מן העולם לבל תגיע להם בושת מאביהם וגם אפשר כי יקללם וימית כולם ומצד זה יבקשו לקעקעו מהעולם לזה חש על נפשו שידעו אחיו בדבר וימנע מבא בדמי נפשו ואחר צאתו ממאסר ונעשה שר גדול והלכה לה חששה ראשונה אף על פי כן נמנע מהודיע לאביו והוא על דרך אומרם ז"ל (ב"ק נ"ט, א) מוטב שיפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו וחש על כבוד האחים מלביישם לפני יעקב ויצחק וכל זרע יעקב וסבל שישאר אביו בצערו מלביישם.

ועוד אף כי אחר שעלה לגדולה חשב יוסף בלבם מחוש ההשטמה ממנו ויתיעצו עליו לעוקרו מהעולם, וכמו כן תמצא שאמרו ז"ל (תנחומא) שרצו לעוקרו אפילו בימי גדולתו ובא גבריאל ופורן, והגם שאמרו ז"ל (ב"ר פ' צ"א) שירדו אחריו למצרים לפדותו בדמים יקרים ישתנה הדבר אם יפדוהו הם שאז יכיר באחוותם וזולת זה עברתו שמרה נצח ולא ישכח את אשר עשו לו ויקדמו הם להורגו, הנך רואה כי אם היה מודיע מקודם ליעקב כי הוא חי היו מתאזרים ובאים ומאבדים אותו מהעולם, וגם אחר שבאו לפניו בשנת רעב לא רצה לגלות עצמו תיכף להם ולא לאביו כי עודנו בסכנת מחוש כנוצר עד שנתחכם והאכילם והשקם ונתן להם דמים והראה להם כי הוא עמהם בלב שלם.

גם נגלה הדבר כי מהי' יצא וידעו ודאי כי לא שומר הוא להם איבה, וגם באמצעות כן הוסרה בושה מאביהם כי יאמרו אליו כי כן גזר הגזר וכמו שפירשתי בפסוק (ח') לא אתם וגו' ואז גילה להם ואף על פי כן הוצרך הי' לשלוח מלאך להצילו מידם כמאמרם ז"ל (תנחומא ויגש) ואולי כי הוא יוסף לא ידע בדבר. או אפשר שידע שהצילו מלאך ואין להקשות עליו שהיה לו להודיע לאביו קודם ולא יחוש אל האחים כי המלאך הגואל אותו עתה יגאלנו גם כן קודם כי אין סומכין על הנס, ובוה אין להאשימו ליוסף על הדבר ונכון:

וכן מובא בפסיקתא רבתי (ג'):

ויאמר ליוסף הנה אביך חולה (בראשית מח, א) מי אמר לו שאביו חולה יש אומרים ברוח הקדש ראה ויש אומרים בלהה אמרה לו שהייתה משמשת [את] יעקב כיון שחלה באה ואמרה ליוסף ויש אומרים בנימין הודיעו ויש אומרים קריוסי הושיב יוסף בפלטרין כיון שהרגישו ביעקב שחולה באו והודיעו ליוסף והרי כל שבחו של יוסף שהיה מפליג על כבוד אביו ולא נכנס אצלו בכל שעה שאילולי שבאו אחרים ואמרו לו אביו חולה לא היה יודע אלא להודיעך צדקו שלא רצה להתייחד עם אביו שלא יאמר לו היאך עשו בך אחיך (ומקללים את) [ומקללים אמר] יוסף אני יודע צדקו של אבא כל דבריו (גירסאותיהן) [וגירסאותיהן] אמר ללבן עם אשר תמצא את אלקיך לא יחיה (שם לא, לב) ומתה אמי ואני בא לומר שיקללם יקללם ונמצאתי מחריב את כל העולם שלא נברא העולם אלא בשביל השבטים לפיכך לא היה הולך אצל אביו בכל שעה:

וכך גם כתוב במדרש לקח טוב (ויצא כט, כה):

ויהי בבקר והנה הוא לאה. מתוך הסימנים שמסר יעקב לרחל על הבאר. ורחל מסרתם ללאה. על זה לא הכירה יעקב אבינו. לפיכך היו בני רחל צנועים בעלי סוד. הלא תראה ליוסף שלא הגיד לאביו מכירתו ולא הודיע ממצרים לא בכתב ולא בפה. שאול, ואת דבר המלוכה לא הגיד לו (שמואל א' י, טז). אסתר, אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה (אסתר ב, כ).

וכן כתוב ברמב"ן (מה, כז):

וידברו אליו את כל דברי יוסף. יראה לי על דרך הפשט שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי (להלן מט ג, ז) ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו ולכך נאמר ויצו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר וגו' ואלו ידע יעקב בענין הזה היה ראוי להם שיחלו פני אביהם במותו לצוות את יוסף מפיו כי ישא פניו ולא ימרה את דברו ולא היו בסכנה ולא יצטרכו לבדות מלכם דברים.

כמה מוסר אפשר ללמוד מיוסף הצדיק. שהקב"ה יעזור לנו לכבד תמיד השני, כמו שיוסף כיבד את אחיו.

שבת שלום !